

UN GRUP CLASSE CONFLICTIU

Joaquim Franch Batlle

Psicopatologia Infantil i Juvenil

Grup A

Septembre 1977

Introducció

El grup sobre el que parlareé és una classe de sisé d'EGB d'una escola privada de Barcelona, de les promotores de Coordinació Escolar i inscrita en la línia dels documents publicats per Rosa Sensat a l'entorn del tema de la Nova Escola Pública.

El sisé en qüestió era format per 17 nois i 17 nòies -34 en total- i se'm va encomanar de treballar-hi com a observador en uns moments en que els professors hi tenien dificultats greus. Aquestes dificultats podrien resumir-se en els punts següents:

- La situació de la classe era d'una mena de desori generalitzat i continu, semblava que els nois i nòies no es volguéssin subjectar a normes de cap mena i era punt menys que impossible de treballar de cap manera.
- El clima de la classe revelava l'existència d'una dosi elevada d'agressivitat entre els companys; durant una setmana s'havia registrat una mitjana de tres baralles tumultuoses per hora de classe -baralles tumultuoses vol dir aquí quelcom semblant a piles de variis nois barallant-se tots alhora-.

De manera quasi contínua es succeïen petites provocacions: prendre quelcom al veí, emagar objectes dels altres, llençar-se granets d'arroç amb tubs de bolígraf, fer ensopegar al que passa pel costat, etc.

D'altra banda, els insults gruixuts eren també continuats i generaven discussions i baralles.

- Si no hi havia respecte pels companys, tampoc no n'hi havia per les coses; era freqüent que es trenquésin regles, fulles del llibre, etc., tant dels altres com pròpies, no hi féia res.
- Finalment, cal dir que els professors no rebien cap consideració especial per part dels membres d'aquest grup; si bé nom se'ls respectava especialment, tampoc no hi havia envers ells una mala intenció preferencial per part dels seus alumnes.

Aquesta mena de neutralitat en les relacions que els nois oferien als professors és explicable en part per la forma de fer imperant a l'escola; els mestres són bons professionals, estan sincerament preocupats per la canalla i es mostren normalment atents a les seves demandes.

Evidentment, en aquesta situació el treball escolar era reduït a la mínima expressió i la preocupació dels mestres plenament justificada; donada

la diabaixa continuada, no hi havia possibilitat de fer reflexionar els nois sobre el que contínuament passava a la classe, ja que la mateixa reflexió corria el risc d'ésser interrompuda per un esdeveniment idèntic al que s'estava discutint.

Així les coses, i donat que pertanyo a un gabinet de psicopedagogia que treballa per a l'escola, se'm va demanar si podia intervenir d'alguna manera per a alleujar la situació i trobar-hi unes vies de solució. El que esgueix serà una crònica dels treballs de diagnòstic i d'intervenció que vàrem realitzar junt amb el tutor del curs.

2. Exploració sociomètrica del grup

En el moment de començar la feina teníem ja administrat el primer dels sociogrames que cada any administrem als diversos grups, de forma que únicament ens va caldre prestar-hi una atenció més detallada i treballar-ne mes gràfics dels que normalment utilitzem.

En primer lloc, cridava l'atenció d'aquest grup la poca consistència de les relacions; això es detecta confeccionant una gràfica en que els diversos membres de la classe apareixen units per segments que representen les relacions recíproques entre ells (si en Joan tria a en Josep i en Josep a en Joan, posem per cas). El gràfic adjunt -gràfic A- mostra una densitat escassa si es compara amb el que sol ésser la norma en grups de nois i noies d'onze-dotze anys o si es compara també amb el que va ésser més tard aquest mateix grup, tal com pot veure's als gràfics F, G o H.

El fet que en un gràfic de reciprocitats apareguin pocs enllaços entre els membres de la classe indica que l'afecte preferencial que uns nois o noies adrezen als altres és correspost amb escassa freqüència i, com a conseqüència, se'n desprèn que les relacions reals -recíproques- són lluny de les desitjades, no s'hi corresponen.

En aquestos gràfics, les àrees tancades indiquen les zones de relació

més intensa, els grups d'amics. Per a fer més fàcil l'entesa dels gràfics ha utilitzat el color verd per a pintar les àrees formades per nòies, el vermell per als grups de nois i el groc per als grups mixtes.

Al gràfic A s'hi pot veure que les nòies s'agrupen en dues formacions:

- L'una, encapçalada per Rosa, Sònia, Natàlia, etc. reuneix les nòies més populars a la classe.
- L'altra, polaritzada pel triangle Núria S, Roser i Elvira agrupa totes les de status inferior, totes, i això és significatiu perquè normalment no es dona una polarització tan clara.

Al marge d'aquests dos grups resten penjades Angela (repetidora de curs) i Eva (nova d'aquest ^{any} curs) que encara no s'han situat. I Marta i Mònica N que tendeixen a anar amb el primer dels dos grups citats i considerades per la resta de la classe com pertanyents al grup de status superior.

Un cas apart és el de Carola, estimada per gairebé tota la classe i que, potser fatigada per les picabaralles de les seves companyes, fa més amistat amb els nois.

Els nois, per la seva banda formen una massa menys diferenciada i, si bé ens apareixen uns triangles de relació preferent, l'experiència ens haurà de mostrar que les relacions són més obertes que entre les nòies. Les zones de color serviràn si per cas per a indicar quins són els nois que aconseguen d'establir relacions efectives amb els companyes i quins no.

Fins aquí, doncs, tenim la classe partida en dos blocs: un de nois, relativament amalgamat i poc configurat, i un de nòies partit al seu torn en altres dos blocs, el de status superior i el de status inferior. Del que diu aquest primer gràfic, l'únic que pot preocupar a priori és l'oposició entre dos grups de nòies diferenciats per criteris de valor social dels seus membres.

Ara bé, en els sociogrames demanem també qualcom referent als companyes a qui no es té tant d'apreci o a qui es rebutja manifestament, i és necessari utilitzar també aquesta informació per a obtenir una visió més completa. Així doncs, en segon lloc, farem una anàlisi de com es distribueix el rebuig.

Aixó ho faré en tres gràfics successius:

- El rebuig existent entre les noies és escàs (gràfic B). Només crida l'atenció que Glòria, Núria S i Roser -totes tres de status inferior- es rebutgin recíprocament amb Anna -membre de menor importància de l'altre grup- i el que Mónica N sigui rebutjada en primer lloc per Sònia i Natàlia -noies importants del grup amb qui ella voldria anar-.
- El rebuig entre els nois, en canvi, és molt més nombrós (gràfic C): si bé és clar que Ricard, Juan Jorge i Xavier O fan de caps d'esquila, també és cert que entre els nois les relacions són més conflictives -al nivell de conflicte explícit que pot detectar el sociograma- del que ho són entre les noies.

Altrament dit; si bé entre les noies es dona una forma d'agrupació per status, entre els nois aquesta agrupació no es dona però, en canvi, les relacions en el marc del grup són més confoses i més competitives; com si la manca de claredat de l'agrupació hagués de compensar-se amb una major conflictivitat.

- El rebuig entre nois i noies és clarament polaritzat i fa aparèixer entre els nois altres caps d'esquila d'una part del grup (gràfic D).

Així veiem, entre els nois, a Xavier, Juan Jorge, Ricard i Félix que ja eren rebutjats pels companys del seu mateix sexe. Però les noies se les tenen també, i sobretot, amb Jaume i Odón.

D'entre les noies, en canvi, únicament Roser sembla rebre una porció important del rebuig dels nois. Roser es la noia que duu la veu del grup de status inferior, és una mica criatura i quisquillosa.

En aquest gràfic és curiós com els rebutjos semblen agrupar-se per a seguir camins parells; d'unes zones determinades del grup s'adrecen a altres zones. Això fa pensar que no es tracta únicament d'un fenomen d'incompatibilitats o d'antipaties individuals, sinó de quelcom que els subgrups han fet seu. Per exemple, sembla com si el grup de noies de status inferior adrexi la seva hostilitat, massivament, a Odón, Jaume i Ricard. Mentre que les altres noies semblen tenir més problema, a més amés de Odón i Jaume, amb Félix i Xavier O.

Es a dir, per als dos grups de noies hi ha un denominador comú: la hostilitat a Odón i Jaume, tots dos trapaceros i enginyosos per a fer-les enrabiar. Però mentre les noies de status superior tendeixen a rebutjar a Xavier O i Félix -ambdós la negació de l'estudiant, poc intel·ligents-, les de status inferior ho fan amb Ricard i Juan Jorge -més llestos, amb una fluïdesa verbal i un refinament superiors als dels altres-. En l'objecte de l'hostilitat s'hi tradueix una part del problema que cada sector de noies té en el grup: per a unes és la impossibilitat de treballar d'acord amb les expectatives del seu medi cultural - que volen senyalar amb els poc dotats i poc treballadors Xavier i Félix-, per a les altres és l'inaccessibilitat d'algunes dels seus companys i companyes -que volen senyalar amb Juan Jorge i Ricard-.

A més a més de les eleccions i dels rebutjos, els sociogrames poden mostrar les oposicions de sentiments, és a dir, quan a una elecció d'en Joan envers en Josep hi correspon un rebutj d'en Josep cap en Joan. Això serà el que observarem en tercer lloc, gràfic E.

Entre les noies es donen poques situacions en les quals l'oposició de sentiments es faci patent pels mètodes de la sociometria; altre vegada sembla com si la participació en dos subgrups estalvi a les noies de posar de manifest els seus antagonismes. Unicament en el cas de na Mónica N, transitòriament mal situada en el grup de statuts superior, s'evidencia una hostilitat com a resposta a un afecte.

En canvi, entre els nois, el panorama torna a ésser força més confós: en no haver-hi una explicació conductual dels status, és possible, en principi una relació de tots amb tots, que els fets només impideixen i així veiem com es multipliquen les situacions en que un noi és rebutjat per aquells a qui ell vol tenir per companys: Félix, Ricard i Juan Jorge, tots tres de forta personalitat però efectivament conflictius en la vida del grup reben una bona dosi de respostes que, possiblement, no esperen. Un cas significatiu, però, és el de Jofre que, tot i ésser un dels nois valorats pels seus companys, en rebutja una bona colla dels que l'han triat. Jofre, personalitat duríssima, serà un dels esculls importants amb que es trobarà el grup.

Finalment, a propòsit d'aquesta exploració sociomètrica del grup, caldria afegir alguna dada que no queda registrada pels gràfics:

- L'interval entre els membres del grup més populars i els més impopulars és significativament més ampli del que és normal a aquesta edat. Si normalment tots els membres d'un grup de sis reben com a mínim un parell d'eleccions, en aquest grup en trobem tres que en reben una o cap. I, de l'altre extrem, si normalment ens trobem que els més elegits reben entre 17 i 15 eleccions, en aquest grup Carola en reb 24. És a dir, l'interval s'exemplifica d'unes 15 fins a 24 eleccions de diferència entre el qui és més elegit i el qui ho és menys.

Això indica, des de la perspectiva de la percepció sociomètrica, que hi ha a l'interior del grup una discriminació més forta del que és habitual.

- D'altra banda, si ens miràvem les dades relatives a l'autopercepció, és a dir l'ajustament entre el que cada noi es pensa que els seus companys diràn d'ell i el que realment en diuen, es podia veure que en aquest grup hi havia un grau de desorientació sensiblement més elevat que en qualsevol altre grup dels que havíem conegut fins aleshores.

- - - - -

Resumint les dades obtingudes mitjançant l'anàlisi del sociograma de la classe, tenim que:

1. Les relacions de signe positiu i bilaterals són escasses. I per tant, l'estructura socioafectiva del grup, feble.
2. En aquest tipus de relacions es dibuixa una estructura que es pot resumir dient que:
  - el grup és partit en nois d'una banda i nòies d'una altra; això és normal en grups d'aquesta edat.
  - les nòies es divideixen en altres dos subgrups: en un s'hi troben les nòies de status més elevat i en l'altre les que el tenen més baix
  - els nois constitueixen una sola formació.
3. L'anàlisi dels rebutjos mostra que:
  - entre les nòies són escasses i van, majoritàriament, d'un subgrup a l'altre.
  - entre els nois són més nombroses i circulen en totes direccions recaient majoritàriament sobre els nois situats en zones perifèriques del grup, status més baix
  - entre nois i nòies són també força nombroses i polaritzats majoritàriament per mitja dotzena de nois i una nòia,
4. Quelcom semblant pot dir-se dels sentiments oposats, si bé aquests es donen entre nois o entre nòies (no entre nois i nòies).
5. Finalment, el grup és fortament estratificat i al seu al hi ha pocs individus que tinguin una percepció mínimament precisa de la seva situació en el conjunt.

3. A propòsit de la història del grup, una hipòtesi.

Treballant sobre el sociograma que acabo de presentar, se'm va acudir de donar un cop d'ull als sociogrames d'anys anteriors. I això va presentar-me

un fet important: els actuals membres de la classe procedien de dues classes anteriorment existents per separat i fosses en una sola en el present.

En efecte, arrel d'una crisi en la direcció de l'escola, hi havia hagut a finals de 4rt. grau d'EGB una marxa massiva d'alumnes de l'escola i aquest fet va obligar els mestres a fondre en una de sola els membres de cada dues classes paral·leles.

D'una de les classes antigues, de 25 nens, en quedaven a cinqué només 12 i de l'altra només 9. I a més a més es trobaven amb cinc companys nous i desconeguts del tot. A sisé les incorporacions de nou vinguts fou de 8. Així doncs els membres de la primera de les classes antigues havien perdut 13 companys, i els de la segona 18. I tots plegats havien hagut d'entomar la companyia de 13 desconeguts en dos anys.

Aixó, em sembla, és un fet d'importància per als grups-classe ja que es tracta de grups que fan plegats l'aprenentatge de la cooperació, del treball conjunt i de l'organització col·lectiva. En aquest sentit, perdre companys no és bé ja que significa perdre la companyia de persones significatives sobre les que, molt sovint, es recolza la pròpia presència en el grup. I rebre un nombre excessiu de nou-vinguts tampoc és bo ja que obliga a un esforç d'adaptació que pot malmetre les estructures de convivència precedents creant una greu discontinuïtat.

Segons el meu parer, aquest fet és un dels factors més importants que van condórrer a la desfeta d'aquest grup: n'havien marxat persones que tenien molta importància per als altres, essent la seva marxa un autèntic trauma per als que varen quedar-se. I, paral·lelament, un bon nombre dels que varen arribar després eren nois més conflictius que els altres: a la llista hi podríem posar Ricard, Juan Jorge, Xavier O, Félix, etc.

La pèrdua d'elements de la convivència, afegida a l'aparició de nous problemes, va posar el grup davant d'una situació sense gaire sortides.

Aquesta hipòtesi del trencament de la història del grup com a base

par a una explicació del seu present tan confós, em va ésser confirmada poc després quan, en sessions de psicodrama, era freqüent que els membres més antics del grup reproduïssin escenes de quan eren més petits -a l'escola- o bé proposessin com a arguments d'improvització l'esquema de contes que els havien estat explicats a parvulari.

Una segona confirmació va venir quan, havent prèis partit per aquesta hipòtesi i treballant per a fer interpretar els nois i nenes el sentit de la seva història recent, els dos darrers anys i sobre tot els mesos immediats, ens va sorprendre com la constitució accelerada d'una història que els era pròpia, encara que curta i molt recent, esdevenia una pauta interna del grup i una norma per a emprendre reflexions i abordar problemes que els plantejava la vida actual.

Per a exemplificar això, explicaré en els dos apartats següents altres dos aspectes de les discussions tingudes i tornarem sobre la qüestió.

4. Gènesi de les primeres normes.

Al cap de tres o quatre sessions de discussió amb el grup, jo tenia la sensació que feien de tot menys discutir: el tumult no era menor al de qualsevol altra hora del dia i era pràcticament impossible entendre's.

Així les coses, em vaig decidir a proposar-los la necessitat de posar-se d'acord amb unes normes a tenir presents durant les estones en que discutim i vaig pensar tres normes molt senzilles, que tinguessin un cert aire de parvulari o quasi bé i que responguessin a necessitats reals de les nostres discussions.

Reonant exactament igual com ho fa una mestra de nens petits els hi vaig explicar que les discussions no anaven gaire bé perquè hi havia massa xiurrari i no hi havia possibilitat d'entendre's. Varen assentir.

Continuava dient que havia pensat que iria bé que ens poséssim d'acord en alguns punts però que abans els ho consultava: tots accediren i em preguntaren què havia pensat.

Jo seguia exactament igual com ho he vist fer a les mestres del parvulari, però serios i sense donar impressió d'estar fent comèdia: tenia la sensació d'estar fent un paper que els agradava. Els hi vaig dir: feu molt de soroll quan piqueu a la taula amb una regla o un llàpiz, quan estripeu papers, quan us llenceu coses els uns als altres ... què es podria fer?. Ells proposaren que ningú no tingués res a les mans

Continuant, i encara sobre els excessos de soroll, vaig dir que constatava que molt sovint tenien necessitat de parlar amb els seus veïns, però que si ho fèien massa alt destorbaven la discussió de tots: ells proposaren de parlar-se a cau d'orella. Finalment, vaig dir que normalment parlaven tots alhora i que era molt difícil d'entendre's: la solució fou la d'instituir que s'hauria d'aixecar la mà per a demanar la paraula.

Tot això pot semblar banal, sobretot tractent-se de nois i noies d'onze anys, però no ho era gens: era com començar, i s'ha de començar una altra vegada, com la primera, raonant a poc a poc, amb un llenguatge senzill, i éssent ells qui tenen la paraula dotificada per una persona gran.

El fet era que els acords varen complir-se fàcilment i, en tant que acords acomplerts, eren un primer pas que permetia dir: ja heu demostrat que és possible posar-se d'acord sobre una norma i complir-la, ara pensem altres coses que poguéssin resoldre's de la mateixa manera. Successivament va tocar el torn als grans d'arroç, a les baralles, a la neteja de la classe, al tracte a tenir amb els companys més difícils, etc. Tots sabien que era possible, més o menys difícil, però ja teníem un passat que ens ho presentava com a possible.

5. Anàlisi de la relació amb els professors

En un cert moment, potser al cap d'un mes i mig o dos mesos de començar les discussions, els nois de la classe varen dir que tenien ganes de fer un tête a tête amb els professors, i varen preparar-los una enquesta. Els professors, a canvi, varen confeccionar també una enquesta.

Déjà:

1. T'agrada l'assignatura?. Per què?.

2. De les coses que fa (tal professor) quines contribueixen a que et trobis bé a la classe?
3. Quines contribueixen a que t'hi trobis malament?
4. De les coses que fa (tal professor), quines contribueixen a que la classe tingui un ordre i s'hi pugui treballar a gust?
5. Quines contribueixen a que hi hagi desordre i a que el clima de treball es faci malbé?
6. Què t'agradaria demanar a tal professor?.

Com es pot veure, cada nen havia de contestar l'enquesta pensant separatament en cada professor. Era una feïnada, però varen fer-la amb molta fé.

Per a corregir l'enquesta es varen processar juntes totes les fulles corresponents a cada professor i el dia de la reunió conjunta es varen llegir els resultats.

Sortosament, eren prou contradictòris com per a que en sorgís una discussió. Per exemple:

- De tal professor se'n pot dir:
  - . fa molta broma i això contribueix a que em trobi bé a classe
  - . fa molta broma i això contribueix al desordre
  - . voldria que fes més broma.
- De tal altre:
  - . m'agrada que no castigui mai a ningú
  - . com que no castiga hi ha molt desordre
  - . voldria que pegués els nens, que els tregués de classe, etc.

I així amb tots. Es clar, la discussió per a posar en clar tot aquest seguit de contradiccions va ésser molt rica i va començar a configurar un projecte de futur: tots els professors asseguts a la mateixa taula rodona ^{amb} que tots els nens era una situació prou plena dep possibilitats com per a que uns i altres s'esforcessin a trobar una sortida a la situació en que es trobaven.

- - - - -

Més amunt he dit que, després d'exposar aquestes anècdotes, tornaria a la qüestió de la història del grup. Per a mi, la qüestió de les normes i la

raunió amb els professors després de l'enquesta il·lustren bé el procés de retrobament d'una història que va haver de fer aquest grup:

- D'una banda hi ha el passat que es troba de dues formes:
  - Una és l'evocació en jocs dramàtics del que s'havia fet en anys anteriors, en l'explicació de records (excursions, accidents, cançons, mestres ...)
  - L'altra és la construcció accelerada d'un passat al llarg de les sessions de discussió i de les adquisicions que s'hi fan; l'experiència que hem establert i complert unes normes, l'experiència que s'ha hagut de fer un esforç per a comunicar amb en Ricard i comprendre'l, el dia que en Jofre va plorar explicant que tenia dues rines, la primera vegada que na Roser i na Sònia varen dir-se clarament el que pensaven ...

Tot això és un passat, encara calent, però plé de significació.

- D'altra banda hi ha el futur; el passat és utilitzat com a base per a esbossar el que ha de venir. En aquest sentit, crec que l'èmfasi posat en l'experiència recent i la possibilitat d'utilitzar-la mirant endavant va constituir un element important per a que aquest grup fes un tomb.

La traça dels professors en capitalitzar aquest element i en materialitzar-lo en accions concretes va definir el progrés definitiu dels nois.

6. Alguns dels temes majors de les discussions

Al llarg de les discussions varen plantejar-se amb certa freqüència alguns temes que, si bé amb variacions en l'anècdota, eren essencialment els mateixos. Com que, d'alguna manera i per raó de la seva persistència, reflecteixen alguns dels aspectes que el grup vivia com a especialment problemàtics, els exposaré.

En primer lloc hi havia el cas dels nois o nòies que eren percebuts pels seus companys com a origen d'algunes dificultats. Al llarg dels sis mesos que va durar el que estic relatant varem parlar successivament d'en Ricard, Juan Jorge, Roser, Jofre, Fèlix i Eva.

Al començament es tractava d'aquells nois o nòies que creaven problemes als altres i la discussió solia passar per dues fases: una primera de crítica molt dura de l'inculpat i una segona de reflexió progressivament més i més càlida sobre el que era exposat per la persona en qüestió. La segona fase va

constituir sovint una sessió molt intensa dedicada a palpar la humanitat dels ^{COMPANYES} ~~al·lises~~; el seu punt de vista sobre el que són i senten, les dificultats que experimenten per a relacionar-se amb els altres, la seva concepció del món, els seus ensenyaments, etc.

Al llarg d'aquestes sessions podia parlar-se llargament en metàfora: "jo soc com un 500 i vosaltres voleu que corri com un 124", "el Tibidabo és una guntanya altíssima i plena de cases de colors, però encara que la miro de lluny no puc arribar-hi mai", a "a casa de la Carola les escales són rius i pots passejar-te en barca", "un dia més agradaria que anéssim a un terrat immens i que ens passéssim la tarda i la nit jugant i parlant, i que no faltés ningú". L'eterna dialèctica de l'acceptació dels límits es traspassava a un terreny de ficció i les converses s'allargaven cada vegada més amb una evident complicitat per parlar i escoltar.

A la fi, s'imposava tornar a la realitat i la litúrgia de la comunicació solia cedir el pas a un contracte entre aquell de qui es parlava i el grup. Els acords que recordo són magníficament infantils i reflecteixen alguns dels límits d'aquest grup:

- Roser haurà d'entendre que ella i la Sònia són diferents. No haurà d'entestar-se en ser com la Sònia perquè no podrà ser-ho mai. Procurarà no fer-se pesada perseguint-la a totes hores; a canvi, la Sònia no l'engagarà cada vegada que la tingui aprop.
- En Félix procurarà no barallar-se, però els seus companys seràn aprop per a recordar-li quan estigui massa enfadat i li advertiran quin és el seu compromís amb la classe. A canvi de l'esforç d'en Félix, tota la classe es compromet a estalviar-li provocacions.
- La Eva, cada vegada que tingui un problema farà qualcom per solucionar-lo en lloc de patir pensant que li passarà si no pot solucionar-lo. Tota la classe està d'acord en escoltar-la si ella vol explicar els problemes a algú.

Una segona temàtica que va allargar-se durant mesos va ésser la de la falsedat i l'autenticitat. Tot va començar quan algú va dir en una discussió que ell tenia la impressió que molts dels presents no parlaven sincerament

sinó que es limitaven a dir coses que no desentonessin excessivament del que el grup solia tolerar; era com si tothom portés posada una màscara i no s'atrevia a treure-s'ela per a parlar per sí mateix i carregar les conseqüències de la seva paraula.

El temor de tota a trancar l'estatus que era evident per a l'observador més superficial, però jo m'havia guardat molt de dir-ho; al contrari, procurava valorar totes les situacions en que tenia la sensació que algú s'arriscava més que els altres. Però a partir del moment en que algú va formular-ho i el grup va assentir massiva i sorollosament manifestant el desig d'acabar amb aquest estat de coses, em va semblar que es podia actuar directament.

Tothom, fins i tot els qui imposaven l'estatus quo i se'n beneficiaven, estava d'acord en que volia liquidar-lo, però hi havia una mena de paràlisi que els impedia de fer-ho. Per a anar progressant, vàrem haver de recórrer a proposar-los situacions ritualitzades en les que tothom hagués de parlar netament i tingué el dret de contestar cada vegada que li semblés que algú escamotejava la realitat; vàrem començar un dia en que tothom havia de dir, a demanda de na Roser, quines eren les seves aficions esals: era una situació ben precisa i fàcil de controlar; tot i aixó, quan tothom va haver acabat de parlar, varis varen dir que no ho havien dit tot encara, i vàrem fer una segona ronda que va deixar-los molt satisfets, relaxats, amb moltes ganes de baixar les escales fent preguntes, comentant, interpel.lant, tocant-se. Des d'aquest moment, va ésser més fàcil comunicar amb una major sinceritat i era freqüent que algú fos interromput per a demanar-li que es tregués la carata.

La tercera temàtica que va costar mesos de discussió va ésser la de les diferències interpersonals que ella es formulaven en termes força crus; deien: hi ha superiors i hi ha inferiors; els superiors són més macos, tenen millors notes, juguen millor als esports i imposen les seves aficions i criteris als altres.

Aquesta problemàtica era particularment viva entre les noies ja que les representants de les "superiors" formaven un grup i les de les "inferiors"

un altre. L'estatus superior o inferior que uns i altres gaudien dins el grup era certament un reflex d'alguns dels valors que imperen a la nostra societat ja que, sense excepcions, les noies qualificades com a superiors eren més boniques, més llestes, millors esportistes i estudiants que les altres i, excepte potser en un o dos casos, pertanyien a famílies amb més diners i amb un nivell de preocupació cultural més elevat.

Ara bé, el que potser era patològic, donat el contexte de l'escola i dels valors hipotèticament contraculturals que s'esforça per trasmetre als seus alumnes, era la fredor amb que les superiors s'imposaven a les altres i els feien sentir la seva suposada superioritat: la ignorància sistemàtica quan no la feia descarada, el marxar quan les altres s'acostaven, l'escoltar-les amb displicència durant la discussió per a sentenciar-les dient "què pesades que sou" eren un cas que no tenia precedents en grups de nenes d'aquesta edat.

Lògicament, a la magnitud del mal fet hi va correspondre la intensitat i la durada ^{de la resistència} que algunes de les altres oposaven a la submissió que es les volia imposar, i l'agudesa amb que varen saber cercar els punts febles de les seves opositores per a posar-les en evidència davant de tota la classe. Les paraules "superior" i "inferior" varen passar a ser part del lèxic usual del grup en les discussions i el tema era debatut sense engúrdes per les seves protagonistes, mentre que els nois el tractaven amb molta més delicadesa i atenció per a no ferir ningú. I d'alguna forma, varen ésser els nois qui més va fer per a que les seves companyes arribessin a una distensió del neguit que les bloquejava.

Afirmacions tan simples com "el que passa és que sou diferents" varen cedir el pas a una recerca més precisa de la forma com utilitzar les diferències existents entre les persones per a un progrés de tota la col·lectivitat. No m'atreviria a dir que el problema estigui encara definitivament resolt, però, com a mínim, ha sortit del punt mort de les acusacions mútues i ha entrat en un procés en el que hi ha un moviment que va aproximant les noies les unes a les altres tot i mantenint en una àmplia mesura les característiques

pròpies de cada un dels subgrups.

7. Recapitulació

A tall de conclusió voldria resumir el que em sembla que són els aprenentatges fonamentals que va haver de fer aquest grup. Crec que té interès perquè, en la línia dels aprenentatges efectuats, cal cercar-hi les deficiències fonamentals que patia.

En primer lloc, com he anat dient, hi ha la construcció i l'apropiació d'una història de signe positiu.

Per a un grup que, de dos anys ençà, patia l'estigma d'ésser un grup "dolent", marcat, era imprescindible de construir qualsevol de positiu, que fos reconegut i que fos obert al futur de forma que tingués una continuïtat. En aquest sentit, tan la recuperació d'un passat com l'edificació d'un present que costava un esforç i que, en conseqüència, tenia un valor, eren el camí inevitable de la reconciliació amb si mateix i del reconeixement per part dels altres. D'això ja n'he parlat a bastament.

En segon lloc, calia efectuar una redescoberta del significat que tenen les normes per a la convivència a l'interior del grup.

Crec que aquesta redescoberta ens va ésser relativament fàcil si es mira el punt en que es trobava el grup a l'inici del procés (exposat al primer apartat d'aquest treball), però la facilitat amb que els nois i noies van complir aquest aspecte del procés s'explica si es té en compte la seva edat: seguint les dades de la psicologia evolutiva, especialment els treballs de Piaget sobre el criteri moral, es veu que els onze anys representen un punt de maduresa elevada i d'equilibri que permeten els nens i nenes de generar les seves pròpies pautes de comportament col·lectiu.

Ara bé, al mateix temps, aquestes dades de la psicologia evolutiva donen relleu a la gravetat de la situació en que es trobaven els membres d'aquest grup.

En tercer lloc, calia que els nois i noies d'aquest grup duguéssin a terme una recuperació de l'alteritat.

Els trasbalsos soferts pel grup, que d'alguna manera l'havien conduït a la desintegració, havien deixat a cadascú relativament sol enfront de les altres persones i davant dels dinàmismes del grup, els havien deixat relativament desarmats i, per tant, a la defensiva i passius com si haguessin d'enfrontar-se amb un destí negatiu i inexorable.

Isolats, enfrontats, passius, calia que féssin l'aprenentatge de l'acceptació dels altres, no únicament amb el que tenen de bo sinó també amb els entrebancs i dificultats que, sovint, representen. I més encara, no n'hi havia prou amb desenvolupar una acceptació passiva, sinó que calia aprendre a actuar concretament i eficaçment cada vegada que hom es topava amb el mal, els problemes i les contradiccions, dels altres.

Volria afegir que els tres aprenentatges que he citat són, d'alguna manera, complementaris els uns dels altres, i no poden existir separatament.

M'explico:

- La construcció i l'apropiació d'una història, fet essencialment col·lectiu, no és possible sense recuperar els altres i sense disposar d'uns comportaments regits per normes que permetin d'interpretar les situacions.
- Redescobrir les exigències de la vida col·lectiva i formular-les en normes no és possible sense tenir en compte els altres i sense viure amb ells unes dimensions de canvi, històriques.
- Recuperar els altres no és possible sense unes mínimes pautes interpretadores i orientadores de la convivència i no té massa sentit sense un fil comú que faci de conductor del canvi.

8. Uns mesos més tard

Per a cloure aquesta crònica volria afegir-hi algunes dades sobre la situació del grup més enllà dels mesos en que varem estar discutint la seva situació.

Una primera dada és el sociograma que se'ls va administrar a finals de curs (gràfic F). En ell s'hi poden veure alguns canvis:

- El grup de noies "superiors" és descompost en dos: un d'ells format per les que més fortament varen enfrontar-se amb les inferiors i l'altre per les restants.
- Aquestes darreres mantenen relacions positives amb les ex "inferiors" que es relacionen també amb Eva i Angela, a començament de curs despenjades del grup.
- Els nois també han enfortit lleugerament les seves relacions positives, si bé aquells que estaven en pitjor situació ho continuen estant per bé que millor que abans.

Una segona dada és el sociograma administrat a l'inici del curs següent. Amb motiu d'aquest sociograma, i donat que l'anterior havia estat presentat al grup i debatut, varen demanar de discutir prèviament què volien fer-ne i com redactarien les preguntes. La discussió va ésser molt alligadora per a nosaltres i es va cloure amb els següents acords:

- El sociograma es faria per a saber ^{entre} ~~amb~~ quines persones del grup hi ha una relació de confiança. Adonau-vos que això és diferent dels criteris que normalment es fan servir en els sociogrames.

Varen cuidar-se molt de definir què volien dir amb el mot confiança: no significa que et tornaran els llàpicons que els deixis ni que normalment no diran mentides, sinó que "puc parlar-li de les meves coses sabent que m'escoltarà i que no escamparà el que jo li digui".

- Fer un sociograma únicament per a saber com estan les coses no es suficient, també voldrien saber com "volem que sigui les coses". Així doncs, el sociograma hi haurà dues preguntes: a l'una hi posarem els noms d'aquell companye en qui ara hi tenim confiança i en l'altra els noms de tots aquells en qui voldriem tenir-ne, tant si ara en tenim com si no.

Així varen quedar batejats com a sociograma del present i del futur.

Al sociograma del present s'hi veu un enfortiment dels lligams entre els nois i el naixement de ponts entre els diversos subgrups de noies apareguts el juny anterior. També s'hi veu un inici de relacions més sòlides entre nois i noies (gràfic G).

Al sociograma del "futur" (gràfic H) les relacions es complexifiquen

sensiblement en relació a tots els moments precedents: el grup manifesta el desig de recuperar tots els seus membres i apareixen lligams entre pràcticament tots els subgrups.

- - - - -

El meu darrer contacte intens amb aquest grup data de la primavera del 77, quan varen convidar-me a acompanyar-los de campament al Delta de l'Ebre. Allà vaig veure un grup extraordinàriament madur que efectuava un treball de camp emmarcat en la campanya "Salvem Catalunya per a la democràcia", que s'emocionava cantant els vespres, que emprenia accions conjuntes de defensa contra els mosquits, que treballava de manera descentralitzada en diversos fronts a l'hora (enquestes pels pobles, preparació d'una festa, protecció d'ocells, organització d'esbarjos, cura de les tendes per a prevenir un temporal de llevant, etc.)

I es que potser, com deia la Miróia el dia que discutíem els sociogrames del "present" i del "futur": no hem de reguiterjar-nos pel futur si sabem com el volem, ara mateix ja és una mica cert.